

Judikatūras krājums

TIESAS SPRIEDUMS (otrā palāta)

2024. gada 29. februārī *

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Kompleksi ceļojumi un saistītu pakalpojumu sniegšana – Direktīva (ES) 2015/2302 – 12. panta 2. punkts – Ceļotāja tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu – Nenovēršami un ārkārtēji apstākļi – Covid-19 izplatīšanās – Oficiālu ieteikumu neesamība par nevēlamu ceļošanu – Personisko apstākļu saistībā ar konkrētā ceļotāja individuālo situāciju ņemšana vērā – Būtiska ietekme uz kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi – Pastāvoši vai paredzami apstākļi attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas datumā – Iespēja ņemt vērā sekas, kas rodas izbraukšanas vai atgriešanās vietā, kā arī citur

Lietā C-299/22

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši LESD 267. pantam, ko *Lietuvos Aukščiausioji Teismas* (Lietuvas Augstākā tiesa) iesniegusi ar 2022. gada 4. maija lēmumu un kas Tiesā reģistrēts 2022. gada 4. maijā, tiesvedībā

M. D.

pret

“Tez Tour” UAB,

piedaloties

“Fridmis” AB,

TIESA (otrā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētāja A. Prehala [*A. Prechal*] (referente), tiesneši F. Biltšens [*F. Biltgen*], N. Vāls [*N. Wahl*], J. Pasers [*J. Passer*], un M. L. Arasteja Saūna [*M. L. Arastey Sahún*],

ģenerālvokāte: L. Medina,

sekretāre: K. Hetcela [*K. Hötzel*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2023. gada 7. jūnija tiesas sēdi,

* Tiesvedības valoda – lietuviešu.

nemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

- M. D. vārdā – R. Mikulskas, advokatas,
- “Tez Tour” UAB vārdā – E. Rusinas, advokatas,
- Lietuvas valdības vārdā – K. Dieninis un V. Vasiliauskienė, pārstāvji,
- Čehijas valdības vārdā – S. Šindelková, M. Smolek un J. Vlácil, pārstāvji,
- Grieķijas valdības vārdā – K. Boskovits, A. Dimitrakopoulou, K. Georgiadis, C. Kokkosi un E. Tsaousi, pārstāvji,
- Eiropas Komisijas vārdā – J. Jokubauskaitė, B.-R. Killmann un I. Rubene, pārstāvji,

noklausījusies ģenerālvokātes secinājumus 2023. gada 21. septembra tiesas sēdē,
pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2015/2302 (2015. gada 25. novembris) par kompleksiem ceļojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem, ar ko groza Regulu (EK) 2006/2004 un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/83/ES un atceļ Padomes Direktīvu 90/314/EEK (OV 2015, L 326, 1. lpp.), 12. panta 2. punktu.
- 2 Šis lūgums ir iesniegts tiesvedībā starp M. D. un “Tez Tour” UAB par tiesībām – uz kurām atsaucas M. D. – bez izbeigšanas maksas lauzt komplekso ceļojumu līgumu, kurš noslēgts ar pēdējo minēto, veselības apdraudējuma dēļ saistībā ar Covid-19 izplatīšanos.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

- 3 Direktīvas 2015/2302 5., 7., 25. un 29.–31. apsvēruma formulējums ir šāds:
“(5) [...] No līgumiem, kas attiecas uz kompleksiem ceļojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem, izrietošo tiesību un pienākumu saskaņošana ir nepieciešama, lai šajā jomā izveidotu faktiski darbojošos iekšējo tirgu patērētājiem, pareizi līdzsvarojot augstu patērētāju aizsardzības līmeni un uzņēmumu konkurētspēju.
[..]
(7) Lielākā daļa ceļotāju, kas iegādājas kompleksos pakalpojumus vai saistītos ceļojumu pakalpojumus, ir patērētāji Savienības patērētāju aizsardzības tiesību izpratnē. [..]
[..]”

(25) Ceļotājam būtu jāsaņem visa vajadzīgā informācija pirms kompleksā pakalpojuma iegādes neatkarīgi no tā, vai to pārdod, izmantojot distances saziņas līdzekļus, pie letes vai ar citu veidu izplatīšanas līdzekļiem. Sniedzot minēto informāciju, tirgotājam būtu jāņem vērā to ceļotāju īpašās vajadzības, kuri vecuma vai fizisko traucējumu dēļ ir īpaši neaizsargāti, ja tirgotājs tādas vajadzības var saprātīgi paredzēt.

[..]

(29) Ņemot vērā komplekso ceļojumu līgumu īpatnības, būtu jāparedz līgumslēdzēju pušu tiesības un pienākumi laikposmam pirms un pēc kompleksā pakalpojuma sākuma, jo īpaši, ja kompleksais pakalpojums nav sniegts pienācīgi vai ir mainījušies konkrēti apstākļi.

(30) Tā kā kompleksos pakalpojumus bieži iegādājas ilgu laiku pirms to sniegšanas, var iestāties neparedzēti apstākļi. Tādēļ ceļotājam, ievērojot konkrētus nosacījumus, vajadzētu būt tiesībām nodot kompleksā ceļojuma līgumu citam ceļotājam. Šādos gadījumos organizatoram vajadzētu būt iespējai atgūt savus izdevumus, piemēram, ja apakšuzņēmējs pieprasa maksu par ceļotāja vārda izmaiņām vai par transporta biļetes anulēšanu un izsniegšanu no jauna.

(31) Ceļotājiem vajadzētu būt arī iespējai jebkurā brīdī pirms kompleksā pakalpojuma sākuma izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, samaksājot pienācīgu un pamatojamu izbeigšanas maksu, kurā ir ņemti vērā gaidāmie izmaksu ietaupījumi un ienākumi no ceļojumu pakalpojumu alternatīvas izmantošanas. Viņiem vajadzētu būt arī tiesībām izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot nekādu izbeigšanas maksu, ja nenovēršami un ārkārtas apstākļi ievērojami ietekmēs kompleksā pakalpojuma izpildi. Tādi apstākļi var būt, piemēram, karadarbība, tādas citas nopietnas drošības problēmas kā terorisms, tādi ievērojami riski cilvēka veselībai kā nopietnas slimības uzliesmojums ceļojuma galamērķī vai dabas katastrofas, piemēram, plūdi, zemestrīces, vai tādi laikapstākļi, kuru dēļ nav iespējams droši nokļūt līdz galamērķim, kā par to puses vienojušās kompleksā ceļojuma līgumā.”

4 Šīs direktīvas 1. pantā “Priekšmets” ir paredzēts:

“Šīs direktīvas mērķis ir veicināt iekšējā tirgus pienācīgu darbību un augsta un pēc iespējas vienāda patērētāju aizsardzības līmeņa sasniegšanu, tuvinot konkrētus dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu aspektus saistībā ar līgumiem starp ceļotājiem un tirgotājiem, kas attiecas uz kompleksiem ceļojumu pakalpojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem.”

5 Minētās direktīvas 3. pantā “Definīcijas” ir noteikts:

“Šajā direktīvā piemēro šādas definīcijas:

[..]

12) “nenovēršami un ārkārtas apstākļi” ir situācija, kura nepakļaujas tās līgumslēdzējas puses kontrolei, kas atsaucas uz šādu situāciju, un kuras sekas nebūtu bijis iespējams novērst pat tad, ja būtu veikti visi saprātīgi iespējamie pasākumi;

13) “neatbilstība” ir kompleksajā pakalpojumā ietvertu ceļojuma pakalpojumu nesniegšana vai nepienācīga sniegšana;

[..].”

- 6 Minētās direktīvas 5. pantā “Informācija, kas sniedzama pirms līguma noslēgšanas” ir noteikts:

“1. Dalībvalstis nodrošina, ka, pirms ceļotājam kļūst saistošs jebkāds kompleksā ceļojuma līgums vai jebkurš attiecīgs piedāvājums, organizators [...] ceļotājam sniedz [...] – ja tā attiecas uz konkrēto komplekso pakalpojumu – arī šādu informāciju:

- a) galvenās ceļojuma pakalpojumu pazīmes:

[..]

ii) transporta līdzekļi, to raksturojums un kategorijas, izbraukšanas un atgriešanās vietas, datumi un laiks, apstāšanās un pārsēšanās laiki un vietas.

[..]

viii) informācija par to, vai ceļojums vai brīvdienas kopumā ir piemēroti personām ar ierobežotām pārvietošanās spējām, un pēc ceļotāja pieprasījuma precīza informācija par ceļojuma vai brīvdienu piemērotību, ņemot vērā ceļotāja vajadzības;

[..].”

- 7 Direktīvas 2015/2302 12. panta “Kompleksā ceļojuma līguma izbeigšana un atteikuma tiesības pirms kompleksā pakalpojuma sākuma” 1.–3. punktā ir paredzēts:

“1. Dalībvalstis nodrošina, ka ceļotājs jebkurā laikā pirms kompleksā pakalpojuma sākuma var izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu. Ja ceļotājs izbeidz kompleksā ceļojuma līgumu saskaņā ar šo punktu, ceļotājam var prasīt maksāt atbilstošu un pamatojamu izbeigšanas maksu organizatoram. Kompleksā ceļojuma līgumā var norādīt saprātīgas standarta izbeigšanas maksas, kuru apmērs ir atkarīgs no tā, cik ilgi pirms kompleksā pakalpojuma sākuma līgums izbeigts, un no gaidāmajiem izmaksu ietaupījumiem un ienākumiem no ceļojuma pakalpojumu alternatīvas izmantošanas. Ja standarta izbeigšanas maksas nav paredzētas, izbeigšanas maksas apmērs atbilst kompleksā pakalpojuma cenai, atskaitot izmaksu ietaupījumus un ienākumus no ceļojuma pakalpojumu alternatīvas izmantošanas. Pēc ceļotāja pieprasījuma organizators pamato izbeigšanas maksas apmēru.

2. Neatkarīgi no 1. punkta, ceļotājam ir tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu pirms kompleksā pakalpojuma sākuma, nemaksājot nekādu izbeigšanas maksu, ja galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi. Ja kompleksā ceļojuma līgums tiek izbeigts saskaņā ar šo punktu, ceļotājam ir tiesības uz pilnīgu visu tādu maksājumu atmaksu, kas veikti par komplekso pakalpojumu, bet nav tiesību saņemt papildu kompensāciju.

3. Organizators var izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu un pilnībā atmaksāt ceļotājam visus maksājumus, kas veikti par komplekso pakalpojumu, bet tam nav pienākuma maksāt papildu kompensāciju, ja:

[..]

b) organizators nespēj izpildīt līgumu nenovēršamu un ārkārtas apstākļu dēļ un bez nepamatotas kavēšanās paziņo ceļotājam par līguma izbeigšanu pirms kompleksā pakalpojuma sākuma.”

8 Šīs direktīvas 13. panta “Atbildība par kompleksā pakalpojuma sniegšanu” 3. un 6. punktā ir noteikts:

“3. Ja kāds no ceļojuma pakalpojumiem netiek sniegts saskaņā ar kompleksā ceļojuma līgumu, organizators novērš neatbilstību, izņemot, ja tas:

a) nav iespējams; vai

b) ir saistīts ar nesamērīgām izmaksām, ņemot vērā neatbilstības apjomu un skarto ceļojuma pakalpojumu vērtību.

Ja organizators saskaņā ar šā punkta pirmās daļas a) vai b) apakšpunktu nenovērš neatbilstību, piemēro 14. pantu.

[..]

6. Ja neatbilstība būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu un organizators to nav novērsis ceļotāja noteiktā saprātīgā termiņā, ceļotājs var izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, un attiecīgā gadījumā saskaņā ar 14. pantu prasīt cenas samazinājumu un/vai kompensāciju par zaudējumiem.

[..]”

9 Minētās direktīvas 14. panta “Cenas samazinājums un kompensācija par zaudējumiem” 2. un 3. punktā ir noteikts:

“2. Ceļotājam ir tiesības saņemt atbilstošu kompensāciju no organizatora par visiem zaudējumiem, ko ceļotājs cieš jebkādas neatbilstības rezultātā. Kompensāciju izmaksā bez nepamatotas kavēšanās.

3. Ceļotājam nav tiesību uz kompensāciju par zaudējumiem, ja organizators pierāda, ka [..]:

[..]

c) neatbilstība ir radusies nenovēršamu un ārkārtas apstākļu dēļ.”

Lietuvas tiesības

10 *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas* (Lietuvas Republikas Civilkodekss), redakcijā, kas piemērojama pamatlīdētā (turpmāk tekstā – “Civilkodekss”), 6.212. panta “Nepārvarama vara” 1. punktā noteikts:

“Līgumslēdzēja puse ir atbrīvota no atbildības par līguma neizpildi, ja tā pierāda, ka līgums nav izpildīts tādu apstākļu dēļ, kurus tā nevarēja ietekmēt un kurus tā nevarēja saprātīgi paredzēt līguma noslēgšanas brīdī, un ka šādu apstākļu vai to seku rašanos nevarēja novērst.”

- 11 Civilkodeksa 6.750. panta “Tūrista tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu un atkāpties no kompleksā ceļojuma līguma” 4. punktā noteikts:

“Tūristiem ir tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot šā panta 2. punktā minēto līguma izbeigšanas maksu, šādos gadījumos:

[..]

- 3) ja kompleksā ceļojuma galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā rodas nepārvaramas varas apstākļi, kas var padarīt neiespējamu kompleksā ceļojuma īstenošanu vai pasažieru nogādāšanu ceļojuma galamērķī. Šādā gadījumā ceļotājam ir tiesības pieprasīt atmaksāt par komplekso ceļojumu veiktos maksājumus, bet nav tiesību uz papildu kompensāciju.”

Pamatlieta un prejudiciālie jautājumi

- 12 2020. gada 10. februārī M. D. ar *Tez Tour* noslēdza līgumu par komplekso ceļojumu, saskaņā ar kuru pēdējā minētā apņēmas sarīkot M. D. un viņa ģimenei brīvdienu ceļojumu uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem laikā no 2020. gada 1. līdz 8. martam; kompleksā ceļojuma līgumā tostarp bija iekļauts lidojums turp un atpakaļ no Viļņas (Lietuva) uz Dubaju (Apvienotie Arābu Emirāti), kā arī septiņas nakts viesnīcā. Atbilstoši šim kompleksā ceļojuma līgumam M. D. samaksāja *Tez Tour* 4834 EUR.
- 13 2020. gada 27. februārī M. D. informēja *Tez Tour*, ka vēlas izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, un lūdza atļaut samaksāto naudu izmantot citam ceļojumam vēlāk, kad būs samazinājies ar Covid-19 izplatīšanos saistītais veselības apdraudējums.
- 14 *Tez Tour* noraidīja M. D. lūgumu.
- 15 Tad M. D. vērsās kompetentajās tiesās, būtībā apgalvojot, ka viņam ir tiesības uz pilnu *Tez Tour* samaksātās naudas summas atmaksu, jo viņš bija izbeidzis pamatlietā aplūkoto kompleksā ceļojuma līgumu tādēļ, ka organizētā ceļojuma galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā bija radušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas varēja padarīt neiespējamu šī ceļojuma drošu izpildi vai pasažieru pārvadāšanu uz tā galamērķa vietu, it īpaši nepakļaujot šos pasažierus neērtībām vai veselības apdraudējumam.
- 16 M. D. apgalvoja, ka 2020. gada februārī gan oficiālo iestāžu, gan plašsaziņas līdzekļu publicētā informācija par Covid-19 izplatīšanos radīja legītimu pamatu apšaubīt ceļojuma drošumu un pat tā iespējamību. Visā pasaulē konstatētais inficēšanās ar Covid-19 gadījumu pieaugums, lidojumu ierobežojumi, oficiālu ieteikumu izdošana, lai ieteiktu ceļotājiem nedoties uz plaši apmeklētām vietām un neceļot uz ārvalstīm, kā arī citu pasākumu veikšana, lai ierobežotu Covid-19 izplatīšanos, pierādot, ka apdraudējums pastāvēja visā pasaulē.
- 17 *Tez Tour* apstrīdēja M. D. izvirzīto prasījumu pamatotību, apgalvojot, ka Covid-19 izplatīšanās pamatlietā aplūkotā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datumā nevarēja tikt uzskatīta par apstākli, kas padara neiespējamu attiecīgā kompleksā pakalpojuma izpildi.
- 18 Šie prasījumi gan pirmajā instancē, gan apelācijas instancē tika noraidīti, jo attiecīgās Lietuvas tiesas uzskatīja, ka M. D. norādītos apstākļus nevar kvalificēt kā “nepārvaramu varu” Civilkodeksa 6.750. panta izpratnē, ar kuru Lietuvas tiesībās ieviests jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji

apstākļi”, kas minēts Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā. Proti, pirmām kārtām, M. D. esot rezervējis ceļojumu tad, kad informācija par drošības pasākumu veikšanu jau bija pieejama, un, otrām kārtām, pamatlietā aplūkotā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datumā, kas notika tikai 17 dienas pēc tam, kad M. D. bija veicis šādu rezervāciju, ar šo ceļojumu saistītais riska līmenis nebija mainījies.

- 19 Izskatot M. D. kasācijas sūdzību, *Lietuvos Aukščiausiasis Teismas* (Lietuvas Augstākā tiesa), kas ir iesniedzējtiesa, norāda, ka pamatlietas atrisināšanai ir jāprecizē nosacījumi, ar kādiem ceļotājs var atsaukties uz “nenovēršamiem un ārkārtējiem apstākļiem” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē Covid-19 pandēmijas kontekstā, kā arī, attiecīgā gadījumā, attiecības starp šo jēdzienu un jēdzienu “nepārvarama vara” Civill kodeksa 6.750. panta izpratnē.
- 20 Šajā ziņā iesniedzējtiesa vēlas, pirmkārt, noskaidrot, vai izbraukšanas vietas vai galamērķa valsts iestādēm ir jāpublicē oficiāls brīdinājums, lai ieteiktu ceļotājiem atturēties no jebkādiem nebūtiskiem ceļojumiem, vai arī attiecīgā ceļojuma galamērķa valsts ir jāuzskata par “risku zonu”. Tā precizē, ka šajā gadījumā Lietuvas Ārlietu ministrija 2020. gada 12. martā bija publicējusi ieteikumu ceļotājiem, kura mērķis bija mudināt ceļotājus atlikt visus ceļojumus un turpmākajos mēnešos nedoties uz ārvalstīm, tostarp uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem, un ka šis ieteikums tika sniegts laikā, kad Pasaules Veselības organizācija (PVO) iepriekšējā dienā bija pārkvalificējusi Covid-19 epidēmiju par “pandēmiju”.
- 21 Otrkārt, iesniedzējtiesa balstās uz pieņēmumu – lai varētu konstatēt, ka pastāv “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi”, kuri “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē, vidusmēra ceļotājam šīs sekas par ir jāuzskata iespējamām, pamatojoties uz vērtējumu, kas veikts, izmantojot “prognozi”, kurā ņemti vērā plānotā ceļojuma datumi, attiecīgajam ceļotājam pieejamie faktiskie dati un publicētā informācija. Šajā ziņā minētā tiesa jautā, vai šie “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” var tikt konstatēti tikai tad, ja tiem ir sekas, kas attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu padara objektīvi neiespējamu, vai arī – kā tā sliecas domāt – tāpat ir arī tad, ja šo komplekso pakalpojumu izpilde drošos un ērtos apstākļos ir apgrūtināta, attiecīgā gadījumā ņemot vērā tādus subjektīvus faktoros kā šī ceļotāja veselības stāvoklis.
- 22 Treškārt, iesniedzējtiesai rodas jautājums, vai tas, ka “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” jau zināmā mērā pastāvējuši pirms attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas vai vismaz bija paredzami, ir jāuzskata par pamatu liegt ceļotājam tiesības izbeigt šo līgumu, nesamaksājot izbeigšanas maksu.
- 23 Iesniedzējtiesa norāda, ka, pat ja pirms pamatlietā aplūkotā kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas datuma Lietuvas Ārlietu ministrija 2020. gada 8. janvārī bija publicējusi ieteikumu ceļotājiem, kas plāno doties uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem, lai mudinātu šos ceļotājus veikt piesardzības pasākumus, un PVO tā paša gada 30. janvārī bija paziņojusi, ka Covid-19 epidēmija ir “starptautiska sabiedrības veselības ārkārtas situācija”, tomēr šīs epidēmijas attīstība un sekas bija grūti paredzamas un bija acīmredzams, ka laikā starp attiecīgā ceļojuma rezervācijas datumu un šī līguma izbeigšanas datumu inficējušos skaits pieauga.
- 24 Šajā ziņā iesniedzējtiesa norāda – M. D. apgalvo, ka Covid-19 draudu dēļ 2020. gada 26. februārī Lietuvā tika izsludināts ārkārtas stāvoklis un ka nākamajā dienā presē tika publicēta informācija par to, ka Covid-19 infekcija ir konstatēta personām, kuras uzturas kādā viesnīcā Apvienotajos Arābu Emirātos.

- 25 Ceturtkārt, iesniedzējtiesa norāda, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā ceļotāja tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, ir pakļautas nosacījumam, ka “galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā” ir izveidojušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi. Tā tātad vēlas noskaidrot, vai, ņemot vērā šajā lietā minētā notikuma būtību, pēdējais minētais formulējums var ietvert arī citas vietas, piemēram, izbraukšanas valsti, kā arī dažādus attiecīgā ceļojuma izbraukšanas un atgriešanās punktus.
- 26 Šādos apstākļos *Lietuvos Aukščiausioji Teismas* (Lietuvas Augstākā tiesa) nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus:
- “1) Vai ir nepieciešams izbraukšanas un/vai ierašanās valsts iestāžu oficiāls brīdinājums atturēties no nevajadzīgiem ceļojumiem un/vai ierašanās valsts (un, iespējams, arī izbraukšanas valsts) klasificēšana par piederošu pie riska teritorijas, lai varētu uzskatīt, ka galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir iestājušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta pirmā teikuma izpratnē?
  - 2) Vai, novērtējot, vai kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas brīdī galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā pastāv nenovēršami un ārkārtēji apstākļi un vai tie būtiski ietekmē kompleksā ceļojuma izpildi: i) jāņem vērā tikai objektīvi apstākļi, proti, būtiska ietekme uz kompleksā ceļojuma izpildi, kas saistīta tikai ar objektīvu neiespējamību, un tā ir jāinterpretē tādējādi, ka tā attiecas tikai uz gadījumiem, kad līguma izpilde kļūst fiziski un juridiski neiespējama, vai tomēr tas attiecas arī uz gadījumiem, kad līguma izpilde nav neiespējama, bet (šajā gadījumā pamatotu baiļu dēļ inficēties ar Covid-19) kļūst sarežģīta un/vai ekonomiski neefektīva (attiecībā uz ceļotāju drošību, risku viņu veselībai un/vai dzīvībai, iespēju sasniegt brīvdienu ceļojuma mērķus); ii) vai arī ir svarīgi subjektīvi faktori, piemēram, tas, ka pieaugušie ceļo kopā ar maziem bērniem, vai piederība pie paaugstināta riska grupas ceļotāja vecuma vai veselības stāvokļa dēļ un tā tālāk? Vai ceļotājam ir tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, ja pandēmijas un ar to saistīto apstākļu dēļ, pēc vidusmēra ceļotāja domām, ceļojums uz galamērķi un no tā kļūst nedrošs vai rada ceļotājam neērtības vai arī pamatotas bailes no apdraudējuma veselībai vai inficēšanās ar bīstamu vīrusu?
  - 3) Vai tas, ka apstākļi, uz kuriem ceļotājs atsaucas, bija radušies vai vismaz bija paredzami/iespējami jau ceļojuma rezervācijas brīdī, ietekmē tiesības izbeigt līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu (piemēram, vai šādas tiesības netiek piešķirtas, vai tiek piemēroti stingrāki kritēriji, lai novērtētu negatīvās ietekmes uz kompleksā ceļojuma pamatotību, utt.)? Piemērojot saprātīgas paredzamības kritēriju pandēmijas kontekstā, vai jāņem vērā tas, ka, pat ja PVO informāciju par vīrusa izplatību jau bija publicējusi kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas laikā, tomēr pandēmijas gaitu un sekas bija grūti prognozēt, nebija skaidru pasākumu infekcijas pārvaldīšanai un kontrolei vai pietiekamu datu par pašu infekciju un bija acīmredzama inficēšanās gadījumu skaita pieaugšana no ceļojuma rezervēšanas brīža līdz tā izbeigšanai?
  - 4) Izvērtējot, vai kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas brīdī galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā pastāv nenovēršami un ārkārtēji apstākļi un vai tie būtiski ietekmē kompleksā ceļojuma izpildi, vai formulējums “galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā” attiecas tikai uz valsti, kurā ceļotājs ierodas, vai arī, ņemot vērā nenovēršamo un ārkārtējo apstākļu raksturu, proti, lipīgu vīrusu infekciju, – arī uz izbraukšanas valsti, kā arī dažādiem punktiem, kas saistīti ar ceļojuma turpināšanu un atgriešanos no tā (pārsēšanās punkti, noteikti transporta līdzekļi un tā tālāk)?”

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par pirmo jautājumu

- 27 Ar pirmo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts, lasot to tās 3. panta 12. punkta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka, lai konstatētu, ka ceļojuma galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi”, ir jāizpilda nosacījums, ka kompetentās iestādes ir publicējušas oficiālu ieteikumu ceļotājiem nedoties uz attiecīgo teritoriju vai oficiālu lēmumu, kurā šī teritorija kvalificēta par “risku zonu”.
- 28 Šajā ziņā, pirmām kārtām, ir jāatgādina, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā ir paredzēts, ka tad, “ja galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi”, ceļotājam ir tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu pirms šī kompleksā pakalpojuma sākuma, nemaksājot izbeigšanas maksu, un tādējādi saņemt pilnīgu to maksājumu atmaksu, kuri veikti par komplekso pakalpojumu.
- 29 Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā minētais jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” ir definēts tās 3. panta 12. punktā kā “situācija, kura nepakļaujas tās līgumslēdzējas puses kontrolei, kas atsaucas uz šādu situāciju, un kuras sekas nebūtu bijis iespējams novērst pat tad, ja būtu veikti visi saprātīgi iespējamie pasākumi”.
- 30 Minētās direktīvas 31. apsvērumā ir skaidrots šā jēdziena tvērumu un precizēts, ka “tādi apstākļi var būt, piemēram, karadarbība, tādas citas nopietnas drošības problēmas kā terorisms, tādi ievērojami riski cilvēka veselībai kā nopietnas slimības uzliesmojums ceļojuma galamērķī vai dabas katastrofas, piemēram, plūdi, zemestrīces, vai tādi laikapstākļi, kuru dēļ nav iespējams droši nokļūt līdz galamērķim, kā par to puses vienojušās kompleksā ceļojuma līgumā”.
- 31 Tādējādi no Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta, lasot to kopsakarā ar tās 3. panta 12. punktu, kā tie izskaidroti tās 31. apsvērumā, formulējuma izriet, ka ceļotāja tiesību izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, izmantošana ir atkarīga tikai no tā, vai galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā izveidojušies objektīvi apstākļi, kas var ietekmēt attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu.
- 32 Turklāt ir jākonstatē, ka no šīm tiesību normām, Direktīvas 2015/2302 31. apsvēruma vai jebkuras citas šīs direktīvas tiesību normas nevar secināt, ka, lai varētu konstatēt “nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” izveidošanos šīs tiesību normas izpratnē, ir nepieciešams, lai kompetentās iestādes būtu publicējušas oficiālu ieteikumu ceļotājiem nedoties uz attiecīgo teritoriju, vai oficiālu lēmumu, kurā šī teritorija kvalificēta par “risku zonu”.
- 33 Proti, šāda prasība būtu pretrunā tādu ieteikumu vai lēmumu pieņemšanas pašai būtībai un pamatojumam, kuros tieši ir paredzēts, ka principā ir jāpastāv objektīviem apstākļiem, kas rada veselības apdraudējumu vai cita veida riskus un kas var ietilpt jēdzienā “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē, un par to ir jābūt informētai plašai sabiedrībai.
- 34 Turklāt jāatgādina, ka Direktīva 2015/2302 – kā izriet no tās 5. apsvēruma – saskaņo tiesības un pienākumus, kas izriet no līgumiem par kompleksajiem ceļojumiem, lai šajā jomā izveidotu faktiski darbojošos iekšējo tirgu patērētājiem.

- 35 Tomēr, kā secinājumu 35. punktā norādījusi arī ģenerālvokāte, nosacījumi tāda veida ieteikuma vai lēmuma pieņemšanai, kādi minēti šī sprieduma 27. punktā, dažādās dalībvalstīs atšķiras, tādēļ to pieņemšana tajās varētu būt atšķirīga. Tādējādi tāda Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta interpretācija, saskaņā ar kuru, lai konstatētu “nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” izveidošanos šīs tiesību normas izpratnē, būtu jāpieņem šie ieteikumi vai lēmumi, var apdraudēt šajā direktīvā izvirzīto saskaņošanas mērķi.
- 36 Tādējādi šādu ieteikumu vai lēmumu esamība nevarot būt prasība, lai varētu konstatēt, ka ir izpildīts nosacījums par “nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” izveidošanos Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē.
- 37 Otrām kārtām, ir jāuzsver, ka, lai gan minētajiem ieteikumiem un lēmumiem to būtības dēļ var būt nozīmīgs pierādījuma spēks attiecībā uz to, ka valstīs, uz kurām tie attiecas, faktiski ir radušies šādi apstākļi, kā arī no tiem izrietošajām sekām, kas attiecas uz konkrētā kompleksā pakalpojuma izpildi, šādiem ieteikumiem un lēmumiem tomēr nevar tikt piešķirts tāds pierādījuma spēks, ka to neesamība būtu pietiekama, lai nevarētu konstatēt minēto apstākļu izveidošanos.
- 38 Protams, tā kā Direktīvā 2015/2302 nav noteikumu par kārtību, kādā jāpierāda, ka ir izveidojušies “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” tās 12. panta 2. punkta izpratnē, saskaņā ar procesuālās autonomijas principu un ņemot vērā līdzvērtības un efektivitātes principus, pierādījumu iesniegšanas kārtība, kompetentajā valsts tiesā pieņemamie pierādīšanas līdzekļi vai arī principi, kurus ievērojot, šai tiesai ir jāvērtē tai iesniegto pierādījumu elementu pierādījuma spēks, kā arī prasītais pierādīšanas līmenis ir jānosaka katras dalībvalsts iekšējā tiesību sistēmā (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2017. gada 21. jūnijs, *W u.c.*, C-621/15, EU:C:2017:484, 25. punkts).
- 39 Tomēr, konkrētāk, jautājumā par efektivitātes principu – attiecībā uz prasības celšanas procesuālo kārtību, lai tā nodrošinātu to tiesību aizstāvēšanu, kas tiesību subjektiem ir paredzētas Savienības tiesībās, – tas prasa, lai šī kārtība nepadarītu praktiski neiespējamu vai pārāk sarežģītu tādējādi Savienības tiesību sistēmā paredzēto tiesību īstenošanu (spriedums, 2017. gada 21. jūnijs, *W u.c.*, C-621/15, EU:C:2017:484, 26. punkts).
- 40 Tas, ka ceļotājam, kurš vēlas izmantot Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā paredzētās tiesības, lai panāktu tādu apstākļu pastāvēšanas konstatēšanu, uz kuriem viņš šajā ziņā atsaucas, prasa pierādīt, ka ir pieņemti oficiāli ieteikumi vai lēmumi šajā jautājumā, varētu padarīt neiespējamu šo tiesību īstenošanu, jo šādi apstākļi var pastāvēt neatkarīgi no jebkāda oficiāla ieteikuma vai lēmuma pieņemšanas.
- 41 Šajā gadījumā no iesniedzējtiesas sniegtajiem paskaidrojumiem izriet, ka oficiālie paziņojumi – kas pastāvēja dienā, kad M. D. izbeidza pamatlietā aplūkoto kompleksā ceļojuma līgumu, proti, PVO 2020. gada 30. janvāra paziņojums, kurā Covid-19 uzliesmojums ir kvalificēts par “starptautisku sabiedrības veselības ārkārtas situāciju”, ārkārtas stāvokļa izsludināšana Lietuvā tā paša gada 26. februārī un nākamajā dienā sniegtais paziņojums Lietuvas presē par vairākiem Apvienotajos Arābu Emirātos konstatētajiem Covid-19 inficēšanās gadījumiem –, lai gan tie liecināja par augstāku veselības apdraudējumu kopumā, tostarp pēdējā minētajā valstī, nesniedza konkrētus ieteikumus ceļotājiem par atturēšanos no došanās uz Apvienotajiem Arābu Emirātiem.
- 42 Tomēr, kā izriet no šī sprieduma 36. un 40. punkta, šis apstākļis pats par sevi nav pietiekams, lai noraidītu pieņēmumu, ka M. D. varēja leģitīmi atsaukties uz Covid-19 izplatīšanos kā uz “nenovēršamu un ārkārtēju apstākli” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē.

- 43 Turklāt Tiesa ir skaidrojusi, ka tāda globāla veselības krīze kā Covid-19 pandēmija ir jāuzskata par tādu, kas var ietilpt šajā jēdzienā (spriedums, 2023. gada 8. jūnijs, *UFC – Que choisir* un *CLCV*, C-407/21, EU:C:2023:449, 45. punkts).
- 44 Ņemot vērā visu iepriekš izklāstīto, uz pirmo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts, lasot to tās 3. panta 12. punkta gaismā, ir jāinterpretē tādējādi, ka, lai konstatētu, ka ceļojuma galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” šo tiesību normu izpratnē, nav jāizpilda nosacījums, ka kompetentās iestādes ir publicējušas oficiālu ieteikumu ceļotājiem nedoties uz attiecīgo teritoriju vai oficiālu lēmumu, kurā šī teritorija kvalificēta par “risku zonu”.

Par otro jautājumu

- 45 Vispirms jānorāda, ka otrajā jautājumā iesniedzējtiesa atsaucas uz iespēju, lai novērtētu kompleksā pakalpojuma izpildāmību “nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” izveidošanās dēļ Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē, ņemt vērā šī kompleksā pakalpojuma “rentabilitāti” “attiecībā uz ceļotāju drošību, viņu veselības un/vai dzīvības apdraudējumu un iespēju sasniegt mērķi, lai ceļojums būtu ērts”. Tomēr ne no šī jautājuma formulējuma, ne no lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pamatojuma neizriet, ka M. D. būtu vēlējies atsaukties uz šo aspektu.
- 46 Līdz ar to ir jāuzskata, ka, uzdodot otro jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, pirmkārt, vai Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksa pakalpojuma sniegšanu vai pasažieru pārvadāšanu uz [attiecīgā ceļojuma] galamērķi” attiecas tikai uz apstākļiem, kuri padara šī kompleksā pakalpojuma izpildi neiespējamu, vai arī tāpat uz apstākļiem, kas, netraucējot šādu izpildi, nozīmē, ka minētā kompleksā pakalpojuma sniegšana nevar notikt, nepakļaujot attiecīgos ceļotājus veselības un drošības apdraudējumam, attiecīgā gadījumā ņemot vērā personiskos faktorus, kuri saistīti ar šo ceļotāju individuālo situāciju.
- 47 Otrkārt, iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot, vai šādu seku vērtējums attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datumā ir jāizdara no samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja viedokļa.
- 48 Pirmām kārtām, attiecībā uz šī sprieduma 46. punktā minēto jautājumu ir jānorāda, ka no Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā lietotā formulējuma “kas būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi” izriet, ka šajā tiesību normā tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, nav pakļautas nosacījumam, ka ir izveidojušies apstākļi, kuru dēļ attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšana vai pasažieru pārvadāšana uz galamērķi ir objektīvi neiespējama. Gluži pretēji – atbilstoši to ierastajai nozīmei ikdienas valodā šiem vārdiem acīmredzami ir plašāks tvērums, kas aptver ne tikai sekas, kuras izslēdz pašu iespēju izpildīt šo komplekso pakalpojumu, bet arī sekas, kas būtiski ietekmē minētā kompleksā pakalpojuma izpildes apstākļus.
- 49 Kā pamatoti norāda Komisija, Direktīvas 2015/2302 31. apsvēruma apstiprina šādu interpretāciju, jo tajā, lai ilustrētu situācijas, uz kurām var attiekties šīs direktīvas 12. panta 2. punkts, ir uzskaitīti tādi notikumi kā terorisms un nopietns veselības apdraudējums, kas objektīvi var apdraudēt ceļotāju drošību, tomēr neradot absolūtu neiespējamību izpildīt attiecīgo komplekso pakalpojumu.

- 50 Turklāt šī interpretācija atbilst pēdējās minētās tiesību normas kontekstam. Proti, Direktīvas 2015/2302 13. panta 6. punktā ceļotājiem ir piešķirtas tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu izpildes laikā, nemaksājot izbeigšanas maksu, tad, ja neatbilstība “būtiski ietekmē” šī kompleksā pakalpojuma sniegšanu un ja attiecīgais organizators to nav novērsis saprātīgā termiņā. Saskaņā ar šīs direktīvas 3. panta 13. punktu “neatbilstība” ir kompleksajā pakalpojumā ietvertu ceļojuma pakalpojumu nesniegšana vai nepienācīga sniegšana, un neatbilstības konstatējums ir objektīvs tādā ziņā, ka ir nepieciešama tikai attiecīgā ceļotāja kompleksajā pakalpojumā iekļauto pakalpojumu salīdzināšana ar faktiski sniegtajiem pakalpojumiem (spriedums, 2023. gada 12. janvāris, *FTI Touristik* (Kompleksais ceļojums uz Kanāriju salām), C-396/21, EU:C:2023:10, 22. punkts).
- 51 Līdz ar to, lai gan ne ar katru atbilstību, kas ietekmē notiekoša kompleksā pakalpojuma izpildi, var pamatot attiecīgā ceļojuma līguma izbeigšanu bez maksas, tomēr neatbilstība, kura ietver šī kompleksā pakalpojuma nepienācīgu izpildi, var būt pietiekama, lai šādu līgumu varētu izbeigt, ja vien šī neatbilstība “būtiski ietekmē” minētā kompleksā pakalpojuma sniegšanu saskaņā ar Direktīvas 2015/2302 13. panta 6. punktu.
- 52 Tāpat nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu nepadara objektīvi neiespējamu, ļauj saskaņā ar Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktu izbeigt attiecīgo kompleksā ceļojuma līgumu, ja vien minētie apstākļi “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai [...] būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi” šīs direktīvas 12. panta 2. punkta izpratnē.
- 53 Līdz ar to tāda veselības krīze kā Covid-19 izplatīšanās, ņemot vērā būtisko apdraudējumu cilvēku veselībai, var tikt uzskatīta par tādu, kas “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta pirmā teikuma izpratnē, neatkarīgi no tā, ka tā ne vienmēr var padarīt šo izpildi objektīvi neiespējamu.
- 54 Konkrētāk, attiecībā uz nozīmi, kāda, izvērtējot nosacījumu par šādu seku esamību, var būt personiskiem faktoriem, kas saistīti ar ceļotāju individuālo situāciju, piemēram, ceļošanai ar maziem bērniem vai piederībai kādai augstāka riska grupai, ir jāuzsver, ka šīs sekas ir jāpierāda objektīvi, tāpat kā šī sprieduma 31. punktā minētie apstākļi, kuri tās izraisījuši.
- 55 To paturot prātā, nekas Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta formulējumā neļauj secināt, ka šī sprieduma iepriekšējā punktā minētie personiskie faktori nebūtu jāņem vērā šajā vērtējumā, ciktāl tiem ir objektīvs raksturs.
- 56 Proti, šādi faktori var ietekmēt to seku smagumu, ko rada nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, uz kuriem atsaucas ceļotājs, un līdz ar to – arī iespēju atbilstošos apstākļos izpildīt attiecīgo komplekso pakalpojumu, par kādu vienojušies kompleksā pakalpojuma organizators un ceļotājs. Šajā ziņā, runājot it īpaši par tādu veselības krīzi kā Covid-19 izplatīšanās, tas, kā tā var ietekmēt minētā kompleksā pakalpojuma sniegšanu, var atšķirties, piemēram, atkarībā no attiecīgo ceļotāju veselības stāvokļa.
- 57 Tas neliek apšaubīt faktu, ka personiskie faktori paši par sevi nav pietiekami, lai pamatotu to, ka attiecīgais ceļotājs izmanto savas tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu saskaņā ar Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktu, jo šie faktori ir būtiski tikai tad, ja tie var ietekmēt vērtējumu par objektīvi saistāmām sekām ar “nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” izveidošanos šīs tiesību normas izpratnē.

- 58 Minētās tiesību normas konteksts un Direktīvas 2015/2302 mērķis apstiprina šā sprieduma 54.–57. punktā izklāstīto interpretāciju.
- 59 Proti, pirmkārt, runājot par Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta kontekstu, no tās 5. panta 1. punkta a) apakšpunkta viii) punkta izriet, ka šajā direktīvā ir skaidri ņemta vērā nepieciešamība informēt ceļotājus tostarp par to, vai attiecīgais kompleksais pakalpojums ir piemērots personām ar ierobežotām pārvietošanās spējām. “Nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu” minētā 12. panta 2. punkta izpratnē ietekmes uz šāda kompleksa pakalpojuma sniegšanu analizē nevar abstrahēties no šo personu individuālajām vajadzībām, kurām šis pakalpojums tieši ir pielāgots.
- 60 Šajā ziņā Direktīvas 2015/2302 25. apsvērumā ir precizēts, ka, sniedzot ceļotājam vajadzīgo informāciju, tirgotājam būtu jāņem vērā to ceļotāju īpašās vajadzības, kuri vecuma vai fizisko traucējumu dēļ ir īpaši neaizsargāti, ja tirgotājs tādas vajadzības var saprātīgi paredzēt.
- 61 Otrkārt, runājot par Direktīvas 2015/2302 mērķi, saskaņā ar tās 1. pantu tas tostarp ir nodrošināt augstu patērētāju aizsardzības līmeni, jo ceļotāji, kas iegādājas kompleksus pakalpojumus vai saistītus ceļojumu pakalpojumus, lielākoties ir patērētāji Savienības patērētāju tiesību izpratnē, kā precizēts šīs direktīvas 7. apsvērumā. Šajā ziņā, kā secinājumu 44. un 45. punktā būtībā norādījusi arī ģenerāladvokāte, minētās direktīvas aizsargājošais mērķis aptver arī ceļotājus, kuri ir neaizsargātākā situācijā.
- 62 Tādēļ, lai noteiktu, vai ir izpildīts nosacījums, ka nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, uz kuriem atsaucas šis ceļotājs, būtiski jāietekmē attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi, var ņemt vērā personiskos faktorus, kas saistīti ar attiecīgā ceļotāja individuālo situāciju.
- 63 Otrām kārtām, attiecībā uz jautājumu par to, vai, lai novērtētu šo seku nozīmīgumu, attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas dienā ir jāņem vērā samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja perspektīva, ir jānorāda, pirmkārt, ka šis jautājums ir balstīts uz premisu, saskaņā ar kuru ceļotājam, kas vēlas izmantot tiesības izbeigt šādu līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, atbilstoši Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktam, šis novērtējums ir jāveic, pamatojoties uz “prognozi” tādā nozīmē, ka šī līguma izbeigšanas dienā ceļotājam ir jāuzskata, ka ir iespējama būtiska ietekme uz attiecīgā kompleksā pakalpojuma izpildi.
- 64 Attiecībā uz šo premisu no šīs tiesību normas formulējuma izriet, ka tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, noteikti ir jāisteno “pirms kompleksā pakalpojuma sākuma”.
- 65 Tā kā šo tiesību izmantošana ir pakļauta nosacījumam, ka “galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai kas būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi”, šim nosacījumam noteikti ir jābūt izpildītam līguma izbeigšanas dienā, proti, “pirms kompleksā pakalpojuma sākuma”.
- 66 Tādējādi, lai novērtētu, vai minētais nosacījums ir izpildīts, laika ziņā ir jāņem vērā attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datums. Tā kā šis sekas galīgi izpaužas tikai tad, kad tiek izpildīts kompleksais pakalpojums, to vērtējumam noteikti ir uz nākotni vērsts raksturs.

- 67 No tā izriet, ka saskaņā ar premisu, uz ko ir balstījusies iesniedzējtiesa, šāds vērtējums ir jābalsta uz “prognozi” par iespējamību, ka nenovēršamie un ārkārtējie apstākļi, uz kuriem atsaucas attiecīgais ceļotājs, būtiski ietekmēs kompleksā pakalpojuma sniegšanu, un ir jābūt tā, ka šis apstākļi jau ir īstenojies šī kompleksā pakalpojuma izbeigšanas dienā.
- 68 Otrkārt, ir jākonstatē, ka Direktīvas 2015/2302 normās nav precizēts, vai šo seku iespējamība un nozīmīgums ir jānovērtē no samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja perspektīvas vai no kādas citas perspektīvas.
- 69 Ņemot to vērā, atbilstoši minēto seku objektīvajam raksturam, kas norādīts šī sprieduma 54. punktā, nepietiek ar to, ka attiecīgais ceļotājs, kurš vēlas izmantot tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, balstās pilnīgi uz subjektīviem vērtējumiem vai bažām.
- 70 Turklāt, kā secinājumu 52. punktā būtībā norādījusi arī ģenerālvokāte, Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta konkrētais mērķis ir atzīt attiecīgajam ceļotājam tiesības pašam izbeigt līgumu nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu izveidošanās gadījumā neatkarīgi no tā, kādas tiesības ir attiecīgajam organizatoram saskaņā ar šīs direktīvas 12. panta 3. punktu. Tādēļ no šī ceļotāja nevar prasīt, lai tas balstītos vienīgi uz šī organizatora vērtējumiem par attiecīgā ceļojuma veikšanas iespējamību.
- 71 Savukārt, lai minētais ceļotājs varētu lietderīgi atsaukties uz Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā paredzētajām tiesībām lauzt līgumu un lai šī tiesību norma tādējādi atbilstu tās konkrētajam mērķim, lasot to šā spriedumā 61. punktā atgādinātā šīs direktīvas plašākā mērķa – aizsargāt patērētājus – gaismā, ir jāuzskata, ka seku iespējamība un nozīmīgums šīs tiesību normas izpratnē ir jānovērtē no samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja perspektīvas, un tas ir arī kritērijs, kurš noteikts citās Savienības tiesību jomās, kas saistītas ar patērētāju tiesību aizsardzību (skat., piemēram, spriedumu, 2020. gada 3. marts, *Gómez del Moral Guasch*, C-125/18, EU:C:2020:138, 51. punkts).
- 72 Ņemot vērā visu iepriekš izklāstīto, uz otro jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksa pakalpojuma sniegšanu vai pasažieru pārvadāšanu uz [attiecīgā ceļojuma] galamērķi” attiecas ne tikai uz apstākļiem, kuri padara šī kompleksā pakalpojuma izpildi neiespējamu, bet arī uz apstākļiem, kas, neliedzot šādu izpildi, nozīmē, ka minētā kompleksā pakalpojuma sniegšana nevar notikt, nepakļaujot attiecīgos ceļotājus veselības un drošības apdraudējumam, attiecīgā gadījumā ņemot vērā personiskos faktorus, kuri saistīti ar šo ceļotāju individuālo situāciju. Šādu seku vērtējums attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datumā ir jāizdara no samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja viedokļa.

Par trešo jautājumu

- 73 Ar trešo jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka uz situāciju, kas kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī attiecīgajam ceļotājam jau bija zināma vai paredzama, šis ceļotājs var atsaukties kā uz “nenovēršamiem un ārkārtējiem apstākļiem” šīs tiesību normas izpratnē, attiecīgā gadījumā ņemot vērā šīs situācijas mainīgo raksturu.

- 74 Šajā ziņā, protams, ir taisnība, ka ne Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā, ne tās 3. panta 12. punktā, kuros ir definēts jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi”, nav tiešas atsauces uz prasību, ka šajā saistībā norādītajai situācijai attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas dienā ir jābūt neparedzamai un *a fortiori* neesošai. Tomēr frāze “nenovēršami un ārkārtēji” pati par sevi norāda, ka šis jēdziens attiecas tikai uz situācijām, kuras, pirmkārt, nepastāvēja šajā datumā un, otrkārt, nebija paredzamas.
- 75 Proti, esošo situāciju pēc savas būtības nevar kvalificēt kā “nenovēršamu”, pat ja tā tāda varēja būt pirms īstenošanās. Turklāt hipotētisku situāciju, ja tā ir paredzama, nevar kvalificēt kā “ārkārtas” situāciju.
- 76 Tāpat, ciktāl Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā ceļotājiem ir piešķirtas tiesības izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, ja iestājas tajā minētie apstākļi, ir jākonstatē, ka šiem apstākļiem ir jānotiek pēc šī līguma noslēgšanas.
- 77 Turklāt Direktīvas 2015/2302 30. apsvērumā ir noteikts, ka “tā kā kompleksos pakalpojumus bieži iegādājas ilgu laiku pirms to sniegšanas, var iestāties neparedzēti apstākļi”, un tās 31. apsvērumā ir precizēts, ka “ceļotājiem vajadzētu būt arī iespējai jebkurā brīdī pirms kompleksā pakalpojuma sākuma izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu”. Tādējādi šķiet, ka attiecīgā ceļotāja tiesības izbeigt līgumu ir saistītas ar neparedzētu apstākļu maiņu.
- 78 Visbeidzot – šāda interpretācija atbilst Direktīvā 2015/2302 izvirzītajam patērētāju aizsardzības mērķim. Proti, šis mērķis neprasa, lai ceļotāji tiktu aizsargāti pret riskiem, kuri kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas brīdī viņiem jau bija zināmi vai paredzami un kurus viņi tādējādi pieņēma ceļojuma vajadzībām.
- 79 Tādējādi apstākļi, kas attiecīgajam ceļotājam jau bija zināmi vai paredzami kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas dienā, nevar būt Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā paredzēto tiesību izbeigt šādu līgumu, nemaksājot izbeigšanas maksu, izmantošanas pamatā.
- 80 Attiecībā uz tādas situācijas izvērtēšanu šajā kontekstā, kas pastāv vai ir paredzama attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas datumā, tomēr ir ļoti mainīga, ir jāprecizē – nevar tikt izslēgts, ka šāda situācija pēc šī līguma noslēgšanas ir būtiski mainījusies un tādējādi tā atšķiras no situācijas, par kuru attiecīgais ceļotājs zināja vai kuru viņš varēja saprātīgi paredzēt, noslēdzot minēto līgumu, kā secinājumu 62. punktā norādījusi arī ģenerālvokāte.
- 81 Šādā gadījumā šis izmaiņas faktiski varētu radīt jaunu situāciju, kas pati par sevi varētu atbilst jēdziena “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” definīcijai Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē.
- 82 Tādējādi iesniedzējtiesai būs jāizvērtē no vidusmēra ceļotāja, kurš ir samērā informēts, uzmanīgs un apdomīgs, perspektīvas, vai veselības apdraudējuma līmenis, kas M. D. 2020. gada 27. februārī lika izbeigt kompleksā ceļojuma līgumu, bija būtiski mainījies salīdzinājumā ar apdraudējumu, kāds pastāvēja vai bija paredzams šī līguma noslēgšanas dienā, proti, 10. februārī.
- 83 Ņemot vērā visu iepriekš izklāstīto, uz trešo jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka uz situāciju, kas kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas dienā attiecīgajam ceļotājam jau bija zināma vai paredzama, šis ceļotājs nevar atsaukties kā uz “nenovēršamiem un ārkārtējiem apstākļiem” šīs tiesību normas

izpratnē, tomēr neskarot iespējamību, ka, ņemot vērā šīs situācijas mainīgo raksturu, pēc līguma noslēgšanas minētā situācija ir būtiski mainījusies, radot jaunu situāciju, kura pati par sevi var atbilst jēdziena “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” definīcijai minētās normas izpratnē.

Par ceturto jautājumu

- 84 Ar ceturto jautājumu iesniedzējtiesa vēlas noskaidrot Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktā ietvertā formulējuma par apstākļiem, kas izveidojušies “galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā”, tvērumu un it īpaši to, vai šis formulējums var attiekties arī uz izbraukšanas vietu un/vai citām vietām, ņemot vērā norādītā notikuma raksturu, proti, šajā gadījumā Covid-19 izplatīšanos visā pasaulē.
- 85 No iesniedzējtiesas sniegtajiem paskaidrojumiem, it īpaši no šī sprieduma 41. punktā izklāstītajiem, izriet, ka šī tiesa par pašsaprotamu uzskata to, ka pamatlietā aplūkotā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas dienā Covid-19 izplatīšanās tostarp bija skārusi Apvienotos Arābu Emirātus, proti, attiecīgā ceļojuma galamērķa vietu. Tādēļ, pieņemot, ka iesniedzējtiesa, ņemot vērā interpretācijas elementus pirmajā un trešajā jautājumā, uzskata šādu izplatīšanos par “nenovēršamu un ārkārtēju apstākli” Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē, pamatlietā nav strīda par to, ka šāda situācija ir izveidojusies tostarp “galamērķa vietā”.
- 86 Turklāt Tiesa ir nospriedusi, ka tad, ja nopietnas slimības izplatība attiecīgajā galamērķa vietā var ietilpt jēdziena “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” tvērumā šīs tiesību normas izpratnē, tā tam vēl jo vairāk ir jābūt attiecībā uz nopietnas slimības izplatību visā pasaulē, jo tās sekas skar arī šo vietu (spriedums, 2023. gada 8. jūnijs, *UFC – Que choisir* un *CLCV*, C-407/21, EU:C:2023:449, 48. punkts).
- 87 Tādējādi pamatlīetas risinājums nav atkarīgs no tā, vai formulējums “galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā [...] izveidojušies” apstākļi Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta izpratnē attiecas uz apstākļiem, kuri izveidojušies citā vietā, nevis ceļojuma galamērķa vietā, piemēram, izbraukšanas vietā.
- 88 Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ar LESD 267. pantu iedibinātās sadarbības starp valstu tiesām un Tiesu procedūrā Tiesai ir jāsniedz valsts tiesai noderīga atbilde, kas ļautu izlemt tās izskatīšanā esošo strīdu. Šajā nolūkā Tiesai vajadzības gadījumā ir jāpārformulē tai uzdotie jautājumi (spriedums, 2020. gada 16. jūlijs, *Caixabank* un *Banco Bilbao Vizcaya Argentaria*, C-224/19 un C-259/19, EU:C:2020:578, 46. punkts).
- 89 Šādos apstākļos ir jāuzskata, ka ar ceturto jautājumu iesniedzējtiesa būtībā vēlas noskaidrot, vai Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, lai noteiktu, vai nenovēršamie un ārkārtējie apstākļi, kas rodas galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā, “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai [...] būtiski ietekmē pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi”, var tikt ņemtas vērā arī sekas, kādas rodas izbraukšanas vietā, kā arī dažādās vietās, kas saistītas ar attiecīgajā ceļojuma izbraukšanas un atgriešanās punktiem.
- 90 Kā izriet no Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkta formulējuma, lasot to tās 31. apsvēruma gaismā, šajā tiesību normā ir prasīts, lai norādītie nenovēršamie un ārkārtējie apstākļi tostarp izveidotos paredzētajā galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā un tādējādi būtiski ietekmētu attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu (šajā nozīmē skat. spriedumu, 2023. gada 8. jūnijs, *UFC – Que choisir* un *CLCV*, C-407/21, EU:C:2023:449, 47. punkts).

- 91 Turpretī, pat ja šīs sekas principā izpaužas citastarp galamērķa vietā un tās tuvumā, minētā tiesību norma neietver nekādu ģeogrāfisku ierobežojumu attiecībā uz vietu, kur rodas šādas sekas, kuras izraisījuši minētie apstākļi, lai tās varētu ņemt vērā.
- 92 Turklāt kompleksajā ceļojumā ietilpstošie ceļojumu pakalpojumi tostarp var ietvert pasažieru pārvadāšanu, un šādā gadījumā attiecīgajā kompleksā ceļojuma līgumā saskaņā ar Direktīvas 2015/2302 5. panta 1. punkta a) apakšpunkta ii) punktu ir jāprecizē transporta līdzekļi, to raksturojums un kategorijas, izbraukšanas un atgriešanās vietas, datumi un laiks, apstāšanās un pārsēšanās laiki un vietas.
- 93 No tā izriet, ka tad, ja nenovēršamu un ārkārtēju apstākļu radītās sekas sniedzas ārpus galamērķa vietas – tostarp izbraukšanas vai atgriešanās vietā vai ceļojuma apstāšanās un pārsēšanās vietā –, tās var ietekmēt attiecīgā kompleksā pakalpojuma sniegšanu un tādēļ tās ir jāvar ņemt vērā, piemērojot Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punktu.
- 94 Šajā ziņā, kā ģenerālvokāte norādījusi secinājumā 71. punktā, it īpaši ir iespējams, ka pasākumi izbraukšanas vietā tiek veikti tādu apstākļu dēļ, kas rodas galamērķa vietā, piemēram, pasākumi, saskaņā ar kuriem atpakaļ ceļojošajiem tiek piemēroti ierobežojumi, kas tādējādi varētu tikt iekļauti būtiskas ietekmes uz attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izpildi novērtējumā.
- 95 Nemot vērā visu iepriekš izklāstīto, uz ceturto jautājumu ir jāatbild, ka Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka, lai noteiktu, vai nenovēršami un ārkārtēji apstākļi galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai [...] pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi”, var tikt ņemtas vērā arī sekas, kādas rodas izbraukšanas vietā, kā arī dažādās vietās, kas saistītas ar attiecīgā ceļojuma sākumu un atgriešanos, ja tās ietekmē šī kompleksā pakalpojuma sniegšanu.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 96 Attiecībā uz pamatlietas pusēm šī tiesvedība izriet no tiesvedības, kas notiek iesniedzējtiesā, tāpēc tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēto pušu izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (otrā palāta) nospiež:

- 1) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas (ES) 2015/2302 (2015. gada 25. novembris) par kompleksiem ceļojumiem un saistītiem ceļojumu pakalpojumiem, ar ko groza Regulu (EK) 2006/2004 un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/83/ES un atceļ Padomes Direktīvu 90/314/EEK, 12. panta 2. punkts, lasot to tās 3. panta 12. punkta gaismā,**

ir jāinterpretē tādējādi, ka,

lai konstatētu, ka ceļojuma galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā ir izveidojušies “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” šo tiesību normu izpratnē, nav jāizpilda nosacījums, ka kompetentās iestādes ir publicējušas oficiālu ieteikumu ceļotājiem nedoties uz attiecīgo teritoriju vai oficiālu lēmumu, kurā šī teritorija kvalificēta par “risku zonu”.

2) Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts

ir jāinterpretē tādējādi, ka

jēdziens “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi, kas būtiski ietekmē kompleksa pakalpojuma sniegšanu vai pasažieru pārvadāšanu uz [attiecīgā ceļojuma] galamērķi” attiecas ne tikai uz apstākļiem, kuri padara šī kompleksā pakalpojuma izpildi neiespējamu, bet arī uz apstākļiem, kas, neliedzot šādu izpildi, nozīmē, ka minētā kompleksā pakalpojuma sniegšana nevar notikt, nepakļaujot attiecīgos ceļotājus veselības un drošības apdraudējumam, attiecīgā gadījumā ņemot vērā personiskos faktorus, kuri saistīti ar šo ceļotāju individuālo situāciju. Šādu seku vērtējums attiecīgā kompleksā ceļojuma līguma izbeigšanas datumā ir jāizdara no samērā informēta, uzmanīga un apdomīga vidusmēra ceļotāja viedokļa.

3) Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts

ir jāinterpretē tādējādi, ka

uz situāciju, kas kompleksā ceļojuma līguma noslēgšanas dienā attiecīgajam ceļotājam jau bija zināma vai paredzama, šis ceļotājs nevar atsaukties kā uz “nenovēršamiem un ārkārtējiem apstākļiem” šīs tiesību normas izpratnē, tomēr neskarot iespējamību, ka, ņemot vērā šīs situācijas mainīgo raksturu, pēc līguma noslēgšanas minētā situācija ir būtiski mainījusies, radot jaunu situāciju, kura pati par sevi var atbilst jēdziena “nenovēršami un ārkārtēji apstākļi” definīcijai minētās normas izpratnē.

4) Direktīvas 2015/2302 12. panta 2. punkts

ir jāinterpretē tādējādi, ka,

lai noteiktu, vai nenovēršami un ārkārtēji apstākļi galamērķa vietā vai tās tiešā tuvumā “būtiski ietekmē kompleksā pakalpojuma sniegšanu vai [...] pasažieru pārvadāšanu uz galamērķi”, var tikt ņemtas vērā arī sekas, kādas rodas izbaukšanas vietā, kā arī dažādās vietās, kas saistītas ar attiecīgā ceļojuma sākumu un atgriešanos, ja tās ietekmē šī kompleksā pakalpojuma sniegšanu.

[Paraksti]